

METODA ETNOGRAFICĂ ÎN CERCETAREA ANTROPOLOGICĂ

Sergiu Bălan*

sergiub99@yahoo.com

Abstract: *As a very often repeated observation says, in order to find out what anthropology is, one must see what anthropologists do, and what they do is mainly ethnography. Ethnography can be understood both as a process and as a product. As a process, it is for the anthropologist the same thing laboratory research is for the scientist and survey for the sociologist, the method par excellence. It has to meet three main requirements: long time residence among the members of the studied culture, linguistic proficiency and must be conducted in the form of participant observation. Understood as a product, ethnographic monograph must be holistic and to adopt the emic perspective, as opposed to the etic one.*

Keywords: *ethnography, ethnology, anthropological triangle, participant observation, emic, etic, holism.*

Metoda de cercetare, arată Harvey Russell Bernard, profesor de antropologie la University of Florida, este o chestiune de alegere, de decizie: „alegerea unei abordări de tip *Verstehen* [înțelegere – n.n.] sau a uneia pozitivistă; decizia de a colecta datele prin observare participativă ori din arhive, prin observație directă sau prin interviu; decizia de a face măsurători cantitative sau de a colecta informații scrise, orale sau vizuale [...] Întotdeauna a existat o tensiune între cei care doresc să facă din antropologie o știință cantitativă și cei al căror obiectiv este de a produce documente care dau seamă de bogăția – și de caracterul cu adevărat unic – al gândirii și experienței umane.”¹ Această tensiune metodologică a existat mereu și continuă și astăzi să configureze domeniul cercetărilor antropologice.

Într-o lucrare introductivă destinată să ne familiarizeze cu problemele și metodele antropologiei, John Monaghan și Peter Just indică importanța cercetării etnografice pentru înțelegerea statutului acestei discipline: „După cum adesea s-a spus, dacă dorim să înțelegem ce anume *este* antropologia, trebuie să vedem ce anume *fac* mai precis antropologii. Iar ceea ce ei fac, mai înainte de toate, este *etnografia*. Pentru antropologia culturală sau socială, cercetarea etnografică e ceea ce munca de laborator este pentru biologie, studiul arhivelor este pentru istorie ori cercetarea pe bază de sondaj este pentru sociologie.”² Etnografia, arată

* Lect. univ. dr., - Academia de Științe Economice; cercetător științific, Institutul de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru”.

¹ H. R. Bernard, *Introduction. On Method and Methods in Anthropology*, în H. R. Bernard (ed.), *Handbook of Methods in Cultural Anthropology*, Walnut Creek, CA, AltaMira Press, 1998, pp. 9-10.

² J. Monaghan, P. Just, *Social and Cultural Anthropology. A Very Short Introduction*, Oxford, Oxford University Press, 2000, p. 13.

în continuare cei doi cercetători britanici, are la bază ideea simplă conform căreia pentru a-i înțelege pe oameni, cel mai bine este să îi observi și să interacționezi cu ei de-a lungul unei perioade mai mari de timp. Acesta este motivul pentru care antropologii, al căror obiectiv fundamental este cunoașterea speciei umane în toată diversitatea ei, petrec perioade îndelungate în mijlocul comunităților pe care le studiază și se integrează cât mai mult posibil în viața acestora, încercând să trăiască la fel cu membrii lor, iar în zilele noastre, cu deosebire în țările dezvoltate din punct de vedere economic, unde cercetarea antropologică este finanțată substanțial, regula nescrisă este aceea ca fiecare cercetător care dorește să se dedice acestei discipline să-și înceapă activitatea profesională cu un stagiul de mai mulți ani de cercetare etnografică în teren.

Rezultatele acestor cercetări sunt monografiile etnografice, printre care se pot enumera lucrări celebre, începând cu *The League of the Ho-de-no-sau-nee or Iroquois* (1851) a lui L.H. Morgan, și continuând cu aceea a naturalistului rus Nicolai Miklouho-Maclay, *Ethnologische Excursion in Johore* (1875), cu *Argonauts of the Western Pacific* (1922) a lui Bronisław Malinowski, *Coming of Age in Samoa* (1928) de Margaret Mead, *The Nuer* (1940) scrisă de E.E. Evans-Pritchard, *Naven* (1936) de Gregory Bateson, *Tristes Tropiques* (1955) a lui Claude Lévi-Strauss, *The Lele of the Kasai* (1963) de Mary Douglas, *The Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual* (1967) de Victor Turner, *The !Kung San: Men, Women and Work in a Foraging Society* (1979) a lui Richard B. Lee și până la cele mai recente, precum lucrarea lui Bartholomew Dean, *Urarina Society, Cosmology, and History in Peruvian Amazonia* (2009).

Dacă se consideră că metoda etnografică reprezintă caracteristica principală a studiilor antropologice, atunci este nevoie să vedem în ce anume constă ea. Aceasta deoarece, după cum observă Tim Ingold, specificul antropologiei nu este ușor de definit: „Antropologii îi studiază pe oameni. Ei nu studiază stelele, pietrele, plantele sau vremea. Dar dacă nu avem nicio dificultate în a distinge domeniul cercetării antropologice de acelea ale astronomiei, geologiei, botanicii sau meteorologiei, nu e deloc evident cum anume am putea distinge antropologia în raport cu celelalte domenii ale științelor omului – dacă acest lucru este până la urmă cu putință – care susțin toate că îl studiază pe om, într-un fel sau altul.”³ Psihologia studiază mintea omului, istoria se ocupă de acțiunile sale din trecut, sociologia de instituțiile societății omenești, și așa mai departe, astfel că specificul antropologiei nu este deloc ușor de identificat printre celelalte discipline.

Studiul etnografic al societăților omenești, mai mari sau mai mici, este ceea ce individualizează antropologia în contextul științelor umaniste. La începuturile antropologiei, obiectul acestor studii îl constituiau societățile așa-zis „primitive”, comunități relativ mici, din afara lumii occidentale, în care instituțiile sociale au fost considerate a fi destul de puțin complexe – ceea ce s-a dovedit apoi a fi doar o iluzie – iar relațiile dintre membrii lor se desfășoară aproape în totalitate de la persoană la persoană, în mod nemijlocit. Motivul principal pentru care ele au fost studiate atât de meticulos a fost convingerea că ele oferă cercetătorilor o

³ T. Ingold, *General Introduction*, în *Companion Encyclopedia of Anthropology*, London, Routledge, 1994, p. XIII.

perspectivă schematică, simplificată asupra structurilor și proceselor elementare ale unei societăți omenești, prin contrast cu complexitatea societății occidentale moderne, unde aceste elemente și fenomene sunt greu de urmărit.⁴ Un al doilea motiv a fost acela că, după au considerat Tylor și alți antropologi evoluționiști timpurii, aceste societăți primitive ne pot oferi o imagine despre anumite etape din trecutul îndepărtat al propriei noastre culturi și civilizații. În fine, s-a considerat, pe bună dreptate, că aceste mici societăți aflate în curs de a lua contact cu civilizația occidentală expansionistă se confruntau cu pericolul dispariției lor iminente, astfel că era urgent ca toate elementele care constituiau cultura și civilizația lor să fie cunoscute și înregistrate, pentru a nu se pierde definitiv. Aceasta a fost situația în ceea ce s-a numit „perioada romantică” a antropologiei, în care munca de cercetare de teren reprezenta și o atracție suplimentară pentru cei care doreau să evadeze din lumea occidentală modernă și să se izoleze pentru un timp (ori, în câteva cazuri, pentru totdeauna) într-un colț de lume încă neafectat de aspectele mai puțin plăcute ale civilizației. Ulterior, metoda etnografică a fost aplicată cu succes și în contexte specifice lumii occidentale: antropologii au început să studieze cu ajutorul ei anumite grupuri sociale marginale (consumatorii de stupefiante, membrii bandelor de cartier, comunitățile de imigranți ș.a.) sau profesionale (angajați ai marilor corporații, deținătorii de afaceri de familie, categorii de funcționari publici ș.a.), astfel încât cercetarea de teren a început să se desfășoare și în chiar inima civilizației, ceea ce nu înseamnă că ea a fost mai facilă sau mai puțin periculoasă.

Etnografia nu trebuie confundată cu etnologia. Cea dintâi înseamnă studiul unei singure societăți sub multiple aspecte, pe când cea de-a doua reprezintă studiul comparativ al mai multor societăți: „Etnografia ne vorbește despre ceea ce este distinctiv la o cultură particulară; metoda de comparare trans-culturală ne spune ce anume este general, ce este adevărat pentru două, pentru mai multe sau chiar pentru toate culturile umanității.”⁵ Antropologia a plecat întotdeauna de la particular, de la studiul etnografic, pentru a ne oferi descrieri cât mai complete ale unor societăți umane, însă a manifestat mereu și o tendință către generalitate, pentru a ne indica acele trăsături generale, proprii oricărei culturi, din orice timp și loc. „Cu siguranță că fără etnografie, studiul comparativ trans-cultural ar fi imposibil. Dar în absența studiului comparativ trans-cultural nu am putea vorbi sau scrie despre ceea ce este universal și ceea ce este variabil în culturile umane, și nu am putea afla de ce există această variație”⁶. Etnologia, sau studiul comparativ al culturilor este fundamentul a ceea ce se numește astăzi antropologie culturală. Etnografia, pe de altă parte, reprezintă metoda antropologiei în genere, așa încât trebuie să vedem în ce constă ea mai precis.

În antropologie, termenul „etnografie” are două înțelesuri: etnografia ca produs – documentele etnografice, articolele sau monografiile scrise de către

⁴ J. Monaghan, P. Just, *op. cit.*, p. 14.

⁵ C.R. Ember, M. Ember, *Cross-cultural Research Methods*, Lanham/New York/Toronto/Plymouth, AltaMira Press, 2009, p. 1.

⁶ *Ibidem*, p. 2.

cercetători – și etnografia ca proces, ca metodă, cercetarea etnografică de teren pe care o întreprind aceștia în vederea redactării documentelor etnografice.⁷

În opinia profesorului Peter Metcalf de la Harvard University, cercetarea etnografică de teren pretinde ca antropologul să îndeplinească trei cerințe principale: să se integreze în societatea studiată pentru o lungă perioadă de timp, să dețină competențe lingvistice suficiente pentru a putea avea un dialog direct cu membrii săi și să realizeze ceea ce se numește observarea participativă.⁸

Prima cerință solicită din partea antropologului nu numai să se deplaseze în locul în care trăiește populația pe care dorește să o studieze (poate fi vorba de o destinație îndepărtată, sau dimpotrivă, cum am văzut, de anumite zone speciale din lumea occidentală), ci și să încerce să locuiască împreună cu subiecții săi și să își însușească pe cât de mult este posibil modul de viață al acestora, să trăiască asemenea lor. Idealul este ca el să devină atât de bine integrat în societatea studiată, încât subiecții să se comporte cât mai firesc, fără să resimtă faptul că sunt obiectul observațiilor cercetătorului. Desigur că acest lucru nu este posibil de cele mai multe ori. Atunci când, între 1914 și 1918, Bronislaw Malinowski a adunat date pentru monografia sa despre băștinașii din Insulele Trobriand (azi cunoscute sub numele de Insulele Kiriwina)⁹, el și-a instalat de la început cortul în mijlocul satului Kiriwina și a căutat să trăiască asemenea unui membru al comunității, ori cel mult ca un oaspete obișnuit. Nu există însă reguli generale care să poată fi aplicate în toate situațiile, deoarece cutumele locale privitoare la străini sunt foarte variate. În toate societățile există reguli de primire a oaspeților, care pot fi uneori benefice pentru cercetător, în măsura în care îi facilitează integrarea, dar alteori îl țin la distanță de unii dintre localnici. Spre exemplu, în anumite locuri se obișnuiește ca străinii să fie găzduiți de șeful comunității, ceea ce îngreunează contactul cu ceilalți indivizi, care îl pot percepe ca pe un aliat al acestuia; în altele, oaspeții locuiesc în casa unei persoane obișnuite, și nu e întotdeauna ușor de găsit o familie dispusă să primească un străin în casă pentru o perioadă atât de îndelungată; în anumite societăți este chiar interzis pentru cineva care nu e o rudă apropiată să intre ori să locuiască în casa unei familii, astfel că antropologul trebuie să găsească o locuință personală.¹⁰ Antropologul britanic Edward Evans-Pritchard relatează despre condițiile în care și-a desfășurat cercetările sale din anii 1920 și 1930 în Sudan că modul în care a fost primit în diferite comunități a fost foarte variat, deși distanța geografică dintre ele nu era mare: „La populația Azande, am fost obligat să trăiesc în afara comunității; la populația Nuer, a trebuit să devin un membru al ei. Azande m-au tratat ca pe un superior; Nuer m-au considerat un egal.”¹¹ Dificultățile întâmpinate sunt diverse, iar compromisurile ce

⁷ R. Sanjek, *Etnography*, în *The Routledge Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology*, Edited by A. Barnard and J. Spencer, Second Edition, London, Routledge, 2010, pp. 243-249.

⁸ P. Metcalf, *Anthropology. The Basics*, London/New York, Routledge, 2005, pp. 9-11.

⁹ B. Malinowski, *Argonauts of the Western Pacific. An Account of Native Enterprise and Adventure in the Archipelagoes of Melanesian New Guinea*, London, Routledge and Keegan Paul, 1922.

¹⁰ P. Metcalf, *loc. cit.*

¹¹ E. Evans-Pritchard, *The Nuer: A Description of the Modes of Livelihood and Political Institutions of a Nilotic People*, Oxford, Oxford University Press, 1940, p. 15.

trebuie făcute sunt multe, însă scopul urmărit este întotdeauna același: de a ajunge în situația de a interacționa în mod firesc cu membrii grupului studiat și în maniera cea mai directă care este posibilă în circumstanțele date.

Cea de-a doua cerință derivă din faptul că nu se poate întreprinde o adevărată cercetare antropologică de teren prin intermediul unui translator. Motivul principal este acela că înțelesul deplin și bogat al cuvintelor se poate pierde cu ușurință prin traducere. Pe lângă aceasta, o cultură exotică presupune întotdeauna un limbaj ce conține și o serie de concepte care sunt intraductibile, deoarece le lipsește un echivalent în limbile occidentale. În fine, dacă cercetătorul nu cunoaște limba subiecților săi, se găsește în imposibilitate de a avea cu ei conversații firești, destinse, lipsite de stânjeneala inerentă indusă de prezența translatorului și nu poate intra cu aceștia în raporturi de apropiere personală, care i-ar ușura cu mult munca de culegere de date. În consecință, antropologul este obligat să învețe cât mai bine limba vorbită de membrii societății pe care o studiază, ceea ce constituie unul dintre motivele pentru care o cercetare durează cel puțin un an: este imposibil să stăpânești bine o limbă străină într-un timp mai scurt. Dificultățile sporesc atunci când limba respectivă nu are un alfabet scris, astfel că, pe de o parte, nu poate fi învățată dinainte, după diverse documente, ci doar după sosirea la fața locului, iar pe de altă parte, nu există instrumentul necesar pentru notarea conversațiilor dintre cercetător și subiecții săi, ceea ce îl obligă pe acesta să inventeze el însuși un sistem de notare, folosind alfabetul limbii sale materne, care se poate dovedi adesea insuficient de versatil pentru această utilizare, permițând doar o redare aproximativă a anumitor foneme. Această exigență a competenței lingvistice și-a pus amprenta în mod decisiv asupra științei antropologiei, fapt evident din aceea că există și o disciplină a acesteia numită antropologie lingvistică.

În fine, cea de-a treia cerință pe care trebuie să o îndeplinească orice antropolog care realizează o cercetare etnografică de teren este aceea de a întreprinde ceea ce se numește „observarea participativă”, care, consideră Peter Metcalf, este cel mai greu de definit.¹²

În esență, observarea participativă este o metodă de cercetare care pretinde ca antropologul, odată integrat în societatea studiată, să ia parte la evenimentele obișnuite ale vieții acesteia, să trăiască așa cum trăiesc localnicii și să facă ceea ce fac aceștia. Practica ne arată însă că acest deziderat rămâne un ideal greu de atins, în primul rând pentru că el este cel mai adesea lipsit de competențele necesare pentru a face acest lucru. Malinowski relatează că a luat parte la expediții de pescuit împreună cu localnicii din Insulele Trobriand, dar, observă Metcalf, „nu ne spune niciodată câți pești a reușit să prindă”¹³. Nu este vorba însă numai de lipsa abilităților necesare pentru a face anumite lucruri, cum ar fi pescuitul, vânătoria, confecționarea anumitor obiecte, ci și de faptul că adesea cercetătorul nu dispune de timpul necesar pentru ducerea lor la bun sfârșit: el nu are timp să parcurgă toate etapele cultivării unei recolte, ori ale unei expediții comerciale, care presupun alocarea unor perioade îndelungate. Pe lângă aceasta, observarea

¹² P. Metcalf, *op. cit.*, p. 11.

¹³ *Loc. cit.*

participativă este dificilă sau chiar imposibilă atunci când intervin anumite reguli, interdicții sau cutume care au la bază criteriul de statut ori de sex: unele activități nu permit participarea celor care nu fac parte din familie, ori a bărbaților, ori a femeilor, altele nu au loc de obicei în prezența străinilor, cum e cazul pretutindeni cu anumite conversații între persoane apropiate. De asemenea, există activități rezervate doar celor inițiați, cum e cazul unor ritualuri religioase.

Dacă este virtual imposibil pentru antropologi să trăiască aiudoma localnicilor, este important ca ei să încerce să facă acest lucru cât mai bine posibil, fără însă a pierde din vedere că scopul lor fundamental rămâne totuși informarea. Atunci când Malinowski a mers la pescuit împreună cu aborigenii, obiectivul lui ultim nu era capturarea peștilor, ci observarea și înregistrarea de date privind tehnicile de pescuit, terminologia specifică ocupației ori obiceiurile și regulile legate de aceasta.

Un alt aspect controversat al observării participative este faptul că ea este prin definiție spontană, neprovocată, că nu poate fi planificată în avans. Antropologul nu poate pune în scenă evenimentele, ci trebuie să fie gata să ia parte la ele atunci când se întâmplă. Acest lucru a provocat o serie de critici venite din partea unor cercetători din discipline înrudite, cum ar fi sociologia ori psihologia socială, care preferă să întreprindă cercetări structurate și planificate dinainte, cum ar fi sondajele sau experimentele. Metoda observării participative s-ar baza prea mult pe material „anecdotic” și ar fi sub imperiul întâmplării și aleatorului. Antropologii o preferă totuși, deoarece consideră că în cercetarea structurată cu anticipație cercetătorul trebuie să cunoască dinainte ceea ce vrea să afle, să verifice (cum ar fi structura socială a audienței programelor de televiziune), dar nu poate descoperi lucruri noi.

Cu toate dificultățile sale inerente, observarea participativă rămâne instrumentul *par excellence* al antropologiei și, după cum se poate vedea imediat, ea presupune într-un anumit sens celelalte două cerințe amintite mai înainte, integrarea în societate și competența lingvistică, deoarece nu se poate realiza fără ca antropologul să fie acceptat în colectivitatea studiată și fără a stăpâni suficient limba vorbită de aceasta. Consecința acestei situații este faptul că în foarte multe contexte metoda cercetării etnografice a ajuns să fie sinonimă cu observarea participativă.

Am văzut ce presupune etnografia ca proces. În calitate de produs al cercetării, ea înseamnă cel mai adesea monografia etnografică. Etimologic, „etnografie” provine din cuvintele grecești *ethnos* (popor) și *graphia* (scriere), fiind deci o prezentare scrisă a unui popor sau a unei populații, care urmărește să identifice și să interpreteze trăsăturile sale universale (comune cu alte populații), dar și pe cele particulare, caracteristice doar pentru grupul studiat.

Pentru aceasta, etnografia recurge și la elemente caracteristice pentru celelalte două metode de studiu care constituie, împreună cu ea, așa-numitul „triunghi antropologic”: studiul comparativ al culturilor și contextualizarea.¹⁴ Aceasta înseamnă că informațiile dobândite prin cercetarea etnografică sunt filtrate și interpretate prin compararea lor cu date referitoare la alte societăți

¹⁴ R. Sanjek, *op. cit.*, p. 244.

umane, dar și prin integrarea lor în contextul mai general al situației, constituit din datele istorice, ecologice (privitoare la mediul natural înconjurător), sociale, politice și economice. Așa de exemplu, prima monografie etnografică în adevăratul sens al cuvântului, lucrarea lui L.H. Morgan, *The League of the Ho-de-no-sau-nee or Iroquois* (1851), pe care am amintit-o mai înainte, este o încercare de a prezenta din interior structura și funcționarea societății amerindienilor irochezi, adică din punctul de vedere al irochezilor înșiși, plasându-se astfel explicit în „vârful” etnografic al triumphiului antropologic, dar adoptă pentru interpretare punctul de vedere monogenist (ideea că toate rasele umane au o origine comună, și deci nici una nu e superioară alteia din acest considerent), și astfel introduce și elemente ținând de metoda comparativă, cel de-al doilea „vârf”.¹⁵ Morgan a descris în amănunt sistemul irochez de înrudire, structurat matrilinear, viața religioasă, cea politică și diversele acte ceremoniale, dar și contextul istoric și geografic al vieții acestei societăți, impactul economic și politic al contactului cu coloniștii de rasă albă, și astfel a introdus și cel de-al treilea element al triumphiului, analiza contextuală.

În consecință, o monografie etnografică presupune o abordare holistă (de la ὅλος – *holos* –, însemnând totalitate, întreg), adică bazată pe ideea că niciuna dintre proprietățile unui sistem complex, fie el fizic, biologic ori social, nu poate fi înțeleasă și explicată pornindu-se de la părțile izolate ale sale, ci doar dacă se ia în considerare întregul acestor părți componente. Întregul este acela care determină rolul și importanța părților sale. Abordarea holistă presupune mai întâi o prezentare a contextului ecologic al unei societăți, a așezării geografice, a climatului, a vegetației și faunei, adică a ceea ce în antropologie se numește habitat. În acest context sunt introduse cunoștințele de botanică și zoologie ale culturii respective, sub forma noțiunilor de etnobotanică și etnozologie, care sunt explicitate apoi în termenii științelor naturale occidentale. Apoi sunt expuse elementele culturii materiale, adică metodele și mijloacele de asigurare a subzistenței, tehnologiile specifice, ceea ce se numește infrastructură și elementele vieții economice, în contextul faptului că ele sunt determinate în mod esențial de condițiile de mediu prezentate mai înainte. Descrierea elementelor non-materiale ale culturii este precedată de o istorie a acesteia, în măsura în care ea poate fi reconstituită atât din datele culese la fața locului, cât și din ceea ce se știe din alte surse. Aceste elemente non-materiale sunt limbajul vorbit, cu istoria și dialectele sale, structurile sociale (relațiile de rudenie, statutul indivizilor în funcție de sex, vârstă, apartenență la un anumit clan, criteriile de asociere între indivizi), regulile explicite și implicite ale comportamentului social, ideile și ritualurile religioase, obiceiurile, practicile ceremoniale. În spatele acestor elemente mai mult sau mai puțin vizibile se află structuri mentale de interes pentru antropologi, cum ar fi valorile pe care membrii respectivei societăți le împărtășesc, precum și ideile care constituie concepția lor generală despre lume – ceea ce în terminologie filosofică se numește *Weltanschauung* (literal, „viziune despre lume”) –, acel „etos” al culturii despre care vorbește Clifford Geertz.¹⁶ După

¹⁵ *Loc. cit.*

¹⁶ *Vide C. Geertz, The Interpretation of Cultures*, London, Fontana Press, 1973, Cap. I.

Geertz, o cultură este „un sistem de idei (*conceptions*) moștenite, exprimate în forme simbolice, prin intermediul cărora oamenii comunică, perpetuează și dezvoltă cunoașterea despre și atitudinile referitoare la viață.”¹⁷ Etosul este aspectul moral și estetic al unei culturi și reprezintă forța care determină toate aspectele comportamentului indivizilor din cultura respectivă, deoarece reunește valorile și ideile care le configurează motivația tuturor acțiunilor: „etosul unui popor este tonul, caracterul și calitatea vieții sale, stilul și dispoziția sa morală și estetică; este atitudinea sa subiacentă (*underlying attitude*) față de sine și de lumea sa, așa cum se reflectă în modul său de viață”.¹⁸ Etosul este, în cele din urmă, ceea ce determină felul specific de a fi și de a se comporta al unei colectivități umane, astfel că face obiectul unui interes special din partea autorilor de etnografii.

Regula fundamentală pe care trebuie să o respecte autorul unei lucrări etnografice este aceea de a se situa într-o perspectivă *emică*, prin opoziție cu aceea *etică*.¹⁹ Distincția a fost operată în 1954 de către lingvistul Kenneth Pike, inspirat de deosebirea dintre fonemică (studiul funcțional al sunetelor unui anumit limbaj) și fonetică (studiul sunetelor în general, fără limitare la o anumită limbă).²⁰ Prin analogie, o abordare „emică” presupune o perspectivă „dinăuntru”, adică descrierea unui comportament ori a unei convingeri, idei, credințe (conștiente sau nu), din punctul de vedere al subiectului aceluia comportament ori acelei idei, adică are în vedere sensul pe care acesta îl are pentru subiect. Antropologul încearcă să se pună în locul celui pe care îl studiază, și să înțeleagă modul în care acesta concepe lucrurile. La rândul său, abordarea „etică” înseamnă descrierea aceluiași elemente comportamentale ori ideatice „din afară”, din exterior, adică din punctul de vedere „obiectiv” al cercetătorului, cu ajutorul unor concepte considerate a avea valabilitate universală și neutrale din punct de vedere cultural. După cum explică antropologul român Gheorghită Geană, „emicul desemnează fapte, credințe, atitudini, care sunt reale sau cu sens pentru membrii culturii aflate sub cercetare”, pe când „eticul desemnează fenomene care sunt identificate, descrise și apreciate în mod independent de poziționarea față de ele a membrilor culturii cercetate.”²¹

În consecință, o monografie etnografică trebuie să adopte o perspectivă emică, adică să studieze din interior un sistem social (și nu din afara sa), să examineze o singură cultură (și nu mai multe culturi, în manieră comparativă), să descopere la fața locului structurile caracteristice sistemului (nu să le creeze dinainte, teoretic) și să aibă în vedere criteriile de interpretare care să fie legate de

¹⁷ *Ibidem*, p. 89.

¹⁸ *Ibidem*, p. 127.

¹⁹ Nu trebuie confundat sensul termenului „etic” din acest context cu acela în care el este utilizat mai frecvent în limba română, de „moral”. Limba engleză, în care distincția emic/etic a fost formulată mai întâi, nu pune această problemă, deoarece are un termen special, *ethic*, ce denumește elementele ce țin de morală.

²⁰ Cf. K.L. Pike, *Language in Relation to a Unified Theory of the Structure of Human Behavior*, The Hague, Mouton, ed. II, 1967 (prima ediție, 1954).

²¹ G. Geană, *Complexul problematic emic-etic. Aspecte antropologice și implicații filosofice*, în A. Botez, G. Nagâț (coord.), *Tendințe în filosofia științelor socio-umane*, București, Ed. Academiei Române, 2008, p. 147.

caracteristicile interne ale sistemului (și nu unele considerate absolute sau universale).

BIBLIOGRAFIE

1. Bernard, H.R., (1998), *Introduction. On Method and Methods in Anthropology*, în H. R. Bernard (ed.), *Handbook of Methods in Cultural Anthropology*, Walnut Creek, CA, AltaMira Press.
2. Ember, C.R., Ember, M., (2009), *Cross-cultural Research Methods*, Lanham/New York/Toronto/Plymouth, AltaMira Press.
3. Evans-Pritchard, E., (1940), *The Nuer: A Description of the Modes of Livelihood and Political Institutions of a Nilotic People*, Oxford, Oxford University Press.
4. Geană, G., (2008), *Complexul problematic emic-etic. Aspecte antropologice și implicații filosofice*, în A. Botez, G. Nagăț (coord.), *Tendințe în filosofia științelor socio-umane*, București, Ed. Academiei Române.
5. Geertz, C., (1973), *The Interpretation of Cultures*, London, Fontana Press.
6. Ingold, T., (1994), *General Introduction*, în *Companion Encyclopedia of Anthropology*, London, Routledge.
7. Malinowski, B., (1922), *Argonauts of the Western Pacific. An Account of Native Enterprise and Adventure in the Archipelagoes of Melanesian New Guinea*, London, Routledge and Keegan Paul.
8. Metcalf, P., (2005), *Anthropology. The Basics*, London/New York, Routledge.
9. Monaghan, J., Just, P., (2000), *Social and Cultural Anthropology. A Very Short Introduction*, Oxford, Oxford University Press.
10. Pike, K.L., (1967), *Language in Relation to a Unified Theory of the Structure of Human Behavior*, The Hague, Mouton, ed. II.
11. Sanjek, R., (2010), *Etnography*, în *The Routledge Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology*, Edited by A. Barnard and J. Spencer, Second Edition, London, Routledge.